

O DICCIONARIO DE ESCRITORES GALLEGOS

Por ANA BELÉN FORTES LÓPEZ

Unha das principais preocupacións de Manuel Murguía ó longo da súa vida foi a de construí-la historia literaria de Galicia. *O Diccionario de escritores gallegos* (Imp. de Juan Compañel, Vigo, 1862) obedece ó propósito de historia-la nosa evolución literaria. Con esta obra, Murguía está sentando, dun xeito aínda precario e prematuro, as bases sobre as que erixir unha literatura nacional, se ben nesta altura non se pode falar con propiedade deste concepto senón de “nacionalismo literario”. Nembargantes, Murguía está a coloca-los alicerces para que nun momento posterior esa literatura nacional poida ser unha realidade.

Cumprirían esta función obras como o *Diccionario de escritores gallegos* ou como *Los Precursores* (1885), e tamén multitude de artigos e traballos nos que insta ós escritores a emprender esa tarefa de construción dunha literatura galega, unha literatura que nunha primeira fase non precisaría estar vehiculada en galego, que tería un carácter diferencial respecto doutras literaturas como a castelá, ou a meridional en xeral, que contaría cunhas institucións que a lexitimasen (nomeadamente a Real Academia Galega, da que será presidente) unhas obras que a canonizasen (os seus propios libros son o mellor exemplo) e unha crítica en liñas xerais.

É lóxico supoñer que Murguía comezase a traballar nesta obra con anterioridade á data de 1862 en que se iniciou a súa publicación por entregas. Xa en 1856 podemos atopar un rastro que nos remite con moita probabilidade a esta obra, a cal debía estar en período de elaboración: Murguía publica no periódico vigués *La Oliva*—do que foi director literario—, o artigo introductorio ó anunciado *Ensayo de una historia literaria de Galicia*, que non chegou a ve-la luz (como acabamos de dicir, existe a posibilidade de que se estea a referir con outro nome ó *Diccionario de escritores gallegos*, publicado seis anos máis tarde). Obedecería este ó intento de construí-la inexistente ou incompleta historia literaria de Galicia: “Grande o pequena, ilustre o mediocre, nuestra historia literaria no puede ser *boy* más que lo que ha querido el *ayer*, la historia no adula ni

miente [é dicir, Murguía propónse ser imparcial nos seus xuízos], por eso al levar nuestra piedra al monumento de la historia provincial, hemos recogido todos sus fragmentos y escrito este libro”; e pola súa vez formaría parte dun proxecto máis amplo, que abranguería a totalidade dos aspectos implicados na rehabilitación do país. No devandito artigo destácase que é a primeira obra desa clase en ve-la luz e que pertence á hora da rexeneración de Galicia.

Tres anos despois, no “Prólogo” á *Historia de Galicia* (1865), atopámo-la seguinte reflexión de Murguía verbo do *Diccionario de escritores gallegos*: “¡Carecemos de un *Diccionario* y de una *Gramática* gallega! [nunha edición posterior citará, en nota a pé de páxina, a aparición da *Gramática gallega* de Saco y Arce e o *Diccionario gallego* de Marcial Valladares] y la bibliografía de Galicia, será más conocida a lo adelante, gracias a los esfuerzos (nos vemos con sentimiento obligados a decirlo) que hacemos, publicando el *Diccionario de escritores gallegos*. Y con tales obstáculos ¿es posible que se adelante en el conocimiento de la historia patria?”. O que está dicindo é que non é posible coñece-la historia dunha nación se non se coñece o seu idioma, así como os seus escritores e a súa historia literaria.

Como estamos a ver, o *Diccionario de escritores gallegos* obedece ó proxecto de recuperación da historia e do pasado, por iso lle interesa tanto a literatura a un historiador coma Murguía. Así o manifesta no texto introductorio (a “Advertencia” do *Diccionario de escritores gallegos*): “La literatura de un país, no es en rigor más que una fase de su historia, una manifestación clara y terminante de su cultura; por eso mismo tenía un puesto en mi libro” (concepto culturalista de literatura, que non é un campo do saber perfectamente delimitado senón un eido máis que estudar polo erudito para abrangue-la totalidade do coñecemento humano); así, este diccionario “debía ser un apéndice á la historia general de este reino...”. E deixando a un lado a historia para centrármonos no eido exclusivamente literario, a elaboración do *Diccionario* responde á intención de rescata-la historia literaria de Galicia, pois os nomes dos escritores galegos do pasado perdíanse no esquecemento. Ademais, coa publicación do *Diccionario*, Murguía propúñase entre outras cousas defende-la literatura galega dos tópicos que circulaban na época acerca do escaso ou nulo cultivo literario na nosa “rexión”, así como da acusación de carecermos de poetas.

Nesta obra, Murguía alude ós problemas que había que afrontar para levar a cabo este proxecto (o de recupera-lo pasado para construí-lo futuro): “por más que en nuestro carácter como escritores, en nuestras tendencias y estilo, existan latentes los gérmenes poderosos de una escuela poética distinta de la castellana, es lo cierto que nadie pensó en formular el nuevo dogma, en señalarle rumbo, en ser, en fin, el maestro de esa escuela que, cuando no existió, no existirá jamás, porque es demasiado tarde para ello”. Este pesimismo debíase ó carácter prematuro do momento, pero a situación literaria de Galicia cambiaría radicalmente a partir desta data (un ano despois da redacción deste texto introductorio, Rosalía publicaría *Cantares Gallegos*) e Murguía recuperaría do seu derrotismo anterior, pois é precisamente el quen asume as funcións de delimita-lo terreo da literatura galega, e contribuír a definila e a promovela.

¿COMO CONCIBE MURGUÍA A LITERATURA GALEGA?

A obra, ou o fragmento da obra que se chegou a publicar, segue, en tanto que diccionario, unha orde alfabética, o que lle confire un carácter fragmentario. Non vai haber, por conseguinte, análises da literatura galega no seu conxunto, senón que o máximo que podemos extraer dela son algunhas ideas e razoamentos, máis ou menos explícitos, vertidos ó tratar de determinados autores.

No libro obxecto do noso estudio, Murguía considera integrantes da literatura galega as obras “en galego ou castelán” daqueles escritores nados no territorio galego, limitado este ós lindeiros da súa propia época. O que resulta máis sorprendente para nós visto desde a actualidade é que non teña en conta o criterio lingüístico nin sequera para aquelas obras efectivamente escritas en galego, como as dos trovadores medievais, no caso de que os seus autores naceran fóra de Galicia, pois sendo así non as consideraría como literatura galega. E argumenta que o fai para non entrar en disputas por causa dun autor con outro país ou rexión.

A literatura galega que Murguía contribúe a definir ó longo de toda a súa vida (non nos referimos agora ó *Diccionario de escritores*, senón a traballos posteriores) conta cuns modelos capaces de servir de exemplo que imitar por

parte dos escritores: estes modelos serían os escritores galegos de máis calidade desde o punto de vista literario e artístico, e aqueles que empregaron antes que ninguén o galego na literatura, pero, sobre todo, os que contribuíran coa súa obra a perfilar unha literatura galega con características propias. Entre estas figuras sobranceiras das nosas letras, Murguía colocará nun lugar destacado, por riba do resto dos escritores galegos, a tres poetas: Rosalía de Castro, Eduardo Pondal e Manuel Curros Enríquez, que seguen a ser considerados hoxe as tres figuras máis destacadas da literatura galega do seu tempo. Pero, lamentablemente, non podemos tirar conclusións neste sentido da publicación do *Diccionario de escritores gallegos* por dúas razóns, que hai que engadir á súa precipitación na elaboración das voces publicadas: o feito de estar inconcluso (remata en Freyre Castrillón, letra “f”, e, en consecuencia, só se inclúen xuízos acerca da primeira; pois Curros aínda non iniciara a súa carreira literaria nesta altura); e a data temperá na que se redactou, cando o seu autor aínda non tiña ben perfilado o seu proxecto nin as súas ideas. Malia isto, si atopamos xa moitas das súas ideas literarias e varias claves do seu pensamento.

O que está fóra de toda dúbida é que Murguía, a diferencia doutros autores, sempre tivo en mente que a literatura galega debía vehicularse na lingua de Galicia, pero era consciente da fase na que estaba, é dicir, da precariedade do momento, e de que andando o tempo ese ideal podería chegar a converterse nunha realidade. Cos anos, as súas declaracións serán cada vez máis explícitas, así o 15 de agosto de 1896 (*La Voz de Galicia*, “A don Juan Valera”) responderá deste xeito á pregunta de Valera acerca de por qué quere o galego converterse en lingua literaria: “Los poetas gallegos para hacerse poetas modernos y europeos se vieron obligados a abandonar el uso de una lengua que los ligaba para siempre a lo artificial y convencional de una poesía en que la rotundidad del metro y el rumor de las palabras parecen ser lo esencial. Para sacudir, pues, su yugo y poder expresar, como hombres, sus sentimientos de gente civilizada, tuvieron que usar el idioma materno. El castellano no les servía”. Máis adiante, en 1907, no Discurso-contestación a Parga Sanjurjo con motivo da súa recepción como académico de número (*Boletín de la Real Academia Gallega* nº 16-17), afirmará: “Diríase, con razón, en vista de este fenómeno, que fue necesario el predominio del habla provincial en la producción literaria, para que ésta

alcanzase la total posesión de su yo. (...) el renacimiento, el uso del idioma gallego acompañó dichosamente al de nuestra poesía”.

Isto explica que entregase a súa vida á defensa das aptitudes do galego para a creación literaria e que fixese varios chamamentos e reflexións sobre a necesidade de adecua-la lingua para o seu uso como instrumento literario, sobre a tarefa urxente de creación dunha gramática e dun diccionario, o proceso de depuración ó que habería que somete-lo idioma co fin de facelo apto para a produccion literaria, etc.

A visión que Murguía ten da literatura galega, e que en certa medida xa se ve reflectida no *Diccionario de escritores gallegos*, é unha visión por etapas, na que podemos distinguir catro estadios:

1) Unha primeira etapa na que o carácter galego da nosa literatura estaría fundamentado en certas calidades inherentes á obra literaria, tales como a presenza do sentimento, do vago, melancólico, etc. E sempre que se tratasen nas obras literarias temas propios do noso ámbito cultural, temas nacionais, como episodios da nosa historia, da nosa cultura, costumes e tradicións, etc.

2) Unha segunda etapa na que a literatura galega ten que escribirse “en galego”, e que neste primeiro momento se centra na lírica como único ámbito de cultivo, ampliándose axiña ós xéneros costumistas... Seguiríase tratando unha temática nacional.

3) Unha etapa posterior (cunha literatura que aínda estaría dentro dunha temática galega), na que esta se estende ós xéneros narrativos e á prosa non ficcional, e no eido da lírica pasaríase dunha poesía obxectiva a unha poesía subxectiva... co cal o galego xa se podería considerar como lingua de cultura.

4) Unha última etapa na que a literatura galega tamén se estendería ó tratamento de temas foráneos, propios doutras nacións e culturas.

Polo que atinxe á obra que estamos analizando, non podemos rexistrar, polas razóns xa aludidas, máis que as dúas primeiras etapas.

O CORPO DO DICCIONARIO

A obra na que Murguía pretendía abordar en profundidade o proxecto de realizar unha completa historia da literatura galega é o *Diccionario de escrito-*

res gallegos (nas bases da subscripción lemos que se publicaba por entregas de 16 páxinas e que estas, unhas 30 ou 40, formarían un volume de preto de 800 páxinas). Incorpora este, á parte das biografías e da obra de cada autor, unha breve aproximación á historia da imprenta en Galicia e unha antoloxía. Trátase dun proxecto inacabado de obra-compendio e dun fito fundacional no noso sistema literario. O corpo do diccionario interrómtese en Freyre Castrillón e contén, por orde alfabética, unha relación de 206 escritores, dos que se ofrecen datos relativos ó seu lugar de nacemento, profesión e obra. Segundo esta lista hai que concluír que Murguía está considerando implicitamente literatura galega todo tipo de obra impresa (e mesmo algunha manuscrita), escrita por persoas nadas dentro dos límites xeográficos da Galicia do momento. Así, atopamos unha chea de xéneros que denuncian un concepto culturalista da literatura: sermóns, catecismos, bularios, vidas de santos, oracións fúnebres, poesía, novela, contos fantásticos e morais, ensaios, comedias, dramas, traxedias, autos sacramentais, diálogos, fábulas, lendas, cartas, crónicas, relacións, memorias, libros de privilexios e doazóns, xenealoxías, memoriais (preitos), manifestos, ordenanzas, tratados e manuais de distintas materias, libros de viaxe, discursos, teses de doutoramento, folletos e follas voantes... incluso traducións ó galego, etc., sendo escasas as obras escritas na lingua do país, o que se debe, en primeiro lugar, a que como consecuencia da época temperá na que se publica esta obra, aínda non se consolidara o renacemento literario, e en segundo lugar debido ó feito de ser un diccionario de escritores, o que obrigaba a incluír nel a toda aquela persoa que publicara calquera tipo de obra escrita, e estas, maiormente, estaban en castelán. Respecto da natureza do traballo, Murguía mestura o labor recompilador e bibliográfico –máis propio dun diccionario de autores– co traballo crítico, se ben nesta última faceta declara que non pensa censurar autores vivos.

Por outra parte, o Patriarca dá abundantes datos e explicacións do proceso de elaboración da súa obra: fontes consultadas, estado anterior dos estudos bibliográficos, criterios empregados, problemas da investigación, listas de impresores, noticias sobre a imprenta en Galicia, etc. Así, aludirá á falta de estudos bibliográficos, afirmando que antes de Vereá e Aguiar non se fixera nada neste sentido e que o devandito autor se limitara no seu primeiro tomo da *His-*

toria de Galicia a publicar unha lista de escritores galegos. A partir de entón –continúa–, amplíase algo esa lista inicial, primeiro por parte do anónimo autor da *Guía del viajero en la catedral de Santiago*, que non era máis que un extracto “de lo que Nicolás Antonio nos había dado en sus *Bibliotecas*”; con posterioridade cita a Turnes Maldonado como seguidor, sen grandes resultados, dos pasos dos seus antecesores. A propósito de todas estas obras, sinala Murguía que carecen de verdadeiras noticias bibliográficas, que os seus autores se limitan a copiarse os uns ós outros sen facer rectificacións nin comprobala veracidade das fontes, preocupándose unicamente en engadir máis nomes ós xa existentes.

As súas fontes serán as crónicas das ordes relixiosas: a *Crónica de la provincia de Santiago*, dos franciscanos; e crónicas xerais. Ademais agradece a colaboración dos seguintes autores: Ramon Fort, escritor e membro da Academia da Historia, ademais de bibliotecario da devandita institución; Ramón Segade Campoamor, investigador no campo da historia e da bibliografía galega; Baltasar Peón, colaborador de Murguía, desde Madrid, etc. Dos autores das listas de escritores previas ó seu traballo, como a de Rioboo y Seijas, ou a de Cornide, sinala que equivocan a patria de homes coñecidos e distinguidos, que non citan nunca completo o título dos libros nin dan conta do ano da impresión, nome do impresor e cidade de publicación.

O apartado titulado “De la imprenta en Galicia” é un rastrexamento polas orixes deste invento en Galicia. Nel destácanse os nomes de don Alonso de Fonseca, fundador do primeiro colexio que se coñeceu en Galicia, e o de Diego de Acevedo, conde de Monterrei, quen trouxo a imprenta á nosa terra e imprimiu no seu pazo de Monterrei o primeiro libro que se publicou en Galicia. Continúa o seu percorrido no século XVI, en que as imprentas de Mondoñedo e a de Tanco del Fregenal en Ourense desaparecen “de tal modo, que apenas se encuentra un libro impreso en Galicia durante la segunda mitad del siglo XVI”; mentres que, a principios do XVII, volve aparecer en Santiago, que se converte no centro do movemento literario de toda Galicia e que contaba coas prensas dos Guixard, Frayz, Aldemunde e Aguayo. Explica Murguía o reducido número de libros impresos en Santiago polo declive que afectaba ó país galego en tódalas ordes da vida, especialmente na económica, salientan-

do que “sólo al abrigo protector que la universidad ofreció a Guixard, a Frayz la inquisición, y más tarde a Aguayo la catedral, pudieron sostenerse e imprimir las obras de aquellos autores que vivían en nuestras cuatro provincias”. Así mesmo, sinala que estas obras que saían do prelo en Compostela eran na súa maioría obras místicas, e en segundo lugar históricas, sendo escasas as relativas a outras áreas do saber humano. Acompaña o preámbulo anterior unha lista, ordenada cronoloxicamente, dos impresores que houbo en Galicia, na que se ofrecen algúns datos, como o da cidade na que se asentaban e os títulos das obras impresas por estes.

O *Diccionario* remata cunha “antoloxía” de textos (en prosa e verso) dos, segundo Murguía, “mejores autores gallegos”, o que, na súa opinión, abondaría para defende-las provincias galegas da acusación de ter cultivado pouco a literatura, ó mesmo tempo que serviría para dar a coñece-los nosos escritores de máis calidade. Divídese a antoloxía en textos en castelán, textos en galego (adaxios, cancións populares e romances) e textos en latín, acompañados dunha traducción ó castelán (amplía así a panorámica a unha etapa anterior da nosa literatura: a latina); e cada apartado, pola súa vez, estaría organizado por orde cronolóxica. Os autores escolmados son: Macías (poesía), Juan Rodríguez de Padrón (narrativa e poesía), Gómez Pérez Patiño (poesía), Diego Rodríguez de Armella (narrativa), Fr. Gerónimo Bermúdez (traxedia), Pedro Fernández de Castro, conde de Lemos (narrativa, epístola e poesía), Fr. Felipe de Gándara (xénero epistolar), Francisco de Trillo Figueroa (poesía)... As partes galega e latina non se chegaron a publicar finalmente, como estaba previsto, debido ó carácter inconcluso da obra.

Estaba previsto que os textos en galego fosen de carácter popular, xa que nun momento inicial a literatura galega –dentro do esquema murguiano– se apoiaría na literatura popular: por falta ou escaseza de obras cultas e para poder encher un baleiro de varios séculos, así como para lograr unha maior coherencia (o nacionalismo literario aprópiase dos textos nos que adquire unha fórmula ideal de articulación; así, a definición de literatura nacional mentres está asentada na literatura popular, non ofrece problemas de conceptualización porque entre o corpus literario e a identidade étnica existía unha perfecta homologación). Por iso, en varios lugares do *Diccionario de escritores galle-*

gos manifesta Murguía a súa preocupación porque se perdesen estes froitos da inspiración popular: “Será una lástima que tantas bellezas se pierdan para siempre, hoy que el movimiento moderno tiende a confundir el individuo en la colectividad, y amenaza privarnos de tan incógnitas como puras y poéticas fuentes. Admirable y riquísimo podía ser el *Legendario* que se formase recogiendo las que aún hoy se conservan y se hallan prontas a desaparecer”... “Gran servicio haría a las letras y al país gallego, el que recogiese fielmente, no sólo las leyendas, sino los cuentos, fábulas, cantares, etc., esas vivas manifestaciones del sentimiento poético del pueblo gallego”.

IDEAS LITERARIAS

O *Diccionario de escritores gallegos* é unha das obras que constitúen o discurso teórico de Murguía, no que este defende unha literatura galega diferente da castelá e da propia dos países meridionais, que se entronca coa tradición dos países do norte; unha literatura caracterizada pola emoción e o sentimento, en contraposición á imaxinación, e na que predominase a vaguidade, a melancolía, a suavidade, a harmonía, a dozura... trazos caracterizadores e diferenciadores todos eles da nosa personalidade literaria.

Neste traballo podemos ver reflectidas, nun momento moi temperán, moitas das ideas literarias de Murguía, ideas que continuará definindo ó longo da súa obra, en anos sucesivos.

CAUSAS DESFAVORABLES Ó CULTIVO LITERARIO EN GALICIA:

Son moitas as alusións de Murguía ás causas da decadencia e prostración da literatura galega na época, algo que lle preocupaba fondamente e que tritou de sistematizar co fin de poder atalla-lo problema de raíz:

No “Discurso preliminar” do *Diccionario de escritores gallegos* trata as causas que provocaron o declive literario en Galicia, despois dunha época de esplendor como a medieval, algo que xa abordara con anterioridade en artigos aparecidos en diversas publicacións periódicas, como en *El Museo Universal* (“Poesía gallega contemporánea”), *La Oliva* (“De las diversas causas que han influido de una manera desfavorable en el desarrollo de nuestra literatura provincial”), e posteriormente nas “Consideraciones generales” da *Historia de*

Galicia, etc., coincidencia de ideas que revela a coherencia do pensamento de Murguía.

Entre as razóns de tipo histórico, a primordial sería a que derivaba do tipo de invasores que chegaran a Galicia: “Es verdad que al sufrir como todos los pueblos neo-latinos la dominacion bárbara, nos cupo en suerte ser dominados por la horda menos literaria...”. Tamén se contaría a tiranía dun poder feudal que, en opinión de Murguía, se sentiu máis en Galicia que en calquera outra provincia de España, e que afogou nela calquera tipo de aspiración; ou o cativerio e a escravitude á que era sometida Galicia polo goberno central: “Un sólo lazo nos une al resto del mundo, y este lazo es pesado y duro como la cadena de hierro del esclavo”.

A pertenza á raza celta, á que segundo Murguía se adscribirían os galegos, é tamén, na súa opinión, responsable da prostración e escaso cultivo literario en Galicia. É tamén no apartado correspondente ó “Discurso preliminar” onde se ocupa Murguía destas consideracións étnicas. Describe Galicia como unha rexión habitada por razas virís que desdeñarían a actividade literaria como unha frivolidade, unha rexión onde “Quizás desde que el celta habitador de estas montañas, dejó a la mujer y al sacerdote el cultivo de la sabiduría que enerva y debilita, tan severa lección viene repitiéndose de generación en generación, y el hombre de estos campos aprende desde la infancia a buscar en los dulces sueños de la poesía el pasajero descanso, pero nunca la grave ocupación”. Cualifica de feminina a raza céltica, e polo tanto tamén a galega, o que fai que os poetas pequen de exceso de suavidade e tenrura, e que calen sometidos á opresión.

Outras causas son de carácter social, derivadas do tipo de poboación e das actividades económicas dominantes: “Es, esta desventurada Galicia, un pueblo cuya vida interior se desconoce por completo fuera de ella, y en ella no se aprecia como es debido. Vive las dos vidas menos a propósito para el cultivo de las bellas letras, y por lo mismo que en ella la poesía es espontánea y general, por eso se le desdeñó como arte; y no se pidió a los demás que nos hiciesen sentir lo que sentimos fácilmente y por nosotros mismos. Galicia es un pueblo de labradores y marineros, y tienen sus habitantes la sencillez de los pueblos primitivos”.

O apartamento da poboación, a pobreza e atraso do país e a inexistencia de grandes centros urbanos capaces de cataliza-lo movemento intelectual son outras tantas causas de tipo social ou empírico desta prostración: “Por lo demás, es este país cuyas costumbres eminentemente poéticas, nos dicen bien claro de lo que serían capaces sus habitantes, a haberse sentido más entre nosotros el movimiento intelectual” (...) “Sin grandes centros, sin industria, lejos de todo movimiento, encerrados en la soledad de los campos (...) no se dio entre nosotros aquel dichoso concurso de circunstancias que hizo opulentas a Medina y Toledo, sabia a Salamanca, a Sevilla comercial. El arte es casi siempre producto de la riqueza”. A isto habería que engadirlle o sentimento de autoodio dos galegos, que el define como: “ese espíritu de hostilidad hacia todo lo que sale de nosotros mismos”.

Noutra orde de cousas, Murguía considera que un desenvolvemento literario temperán (na época medieval) sería a causa dunha morte así mesmo anticipada: “Pero tuvimos una virilidad prematura, fuimos cuando los demás no eran todavía, brillamos con vida entera cuando otros entraban en ella, y como raza sobria, sencilla y varonil, dejamos el arado para coger la espada y defender la libertad de nuestras queridas montañas”... “En los siglos XI y XII fue cuando Galicia floreció en ciencias y literatura, pues en los siguientes, y conforme adelantaba la reconquista, fue quedando nuestro país olvidado y ajeno al movimiento regenerador. Pueblos que tan pronto brillaron y tienen un pasado tan lejano, no pueden conservar sus primitivas obras poéticas, porque ese mismo poder fue, como prematuro, efímero, y apenas pudo gozarlo entre el estruendo de las armas”.

TRAZOS DISTINTIVOS DA LITERATURA GALEGA:

O carácter diferencial da literatura galega, a súa propia existencia, dependería da posesión por parte desta dunhas características propias e distintivas. A orixe céltica non trae só as consecuencias negativas que acabamos de ver para a nosa literatura, senón que esta mesma ascendencia lle proporciona un carácter diferencial, algo tan necesario para construír unha identidade propia. Polo tanto, o elemento céltico condiciona unha vez máis, e moi directamente, a nosa literatura. As calidades célticas que se reflicten na produción poética

son, segundo Murguía, a dozura, a tristeza, a suavidade, o poético e o marabilloso. A raza céltica caracterizaríase polas súas doces inclinacións a todo o vago e ensoñador, o que a faría apta para o cultivo da poesía, e os poetas galegos serían os únicos que souberon ser fieis ó sentimento poético da súa raza (“Discurso preliminar”).

LITERATURA GALEGA *VERSUS* LITERATURA CASTELÁ:

Un dos aspectos en que máis insistirá Murguía ó longo da súa traxectoria será en distingui-la literatura galega da castelá, a cal representaba a súa maior ameaza. Esta preocupación xa está presente no momento de elaboración do *Diccionario de escritores gallegos* (“No puede negar nadie que tenemos un sentimiento poético propio y distinto del de la raza ibérica”). Na “Advertencia” coa que se abre esta obra, destaca Murguía a existencia desas diverxencias, aludindo a unha escola poética distinta da castelá, visible no carácter do escritor galego, nas súas tendencias e no seu estilo.

No “Discurso preliminar” establece diferencias (en función do clima e da paisaxe) entre a literatura galega e a literatura castelá, dentro da oposición entre pobos meridionais e pobos nórdicos, categoría esta última na que se contaría Galicia. Segundo se desprende das súas palabras, as musas favorecerían as terras meridionais cos seus dons e serían menos xenerosas cos pobos do norte: “La historia de la literatura española nos demuestra claramente que hay en nuestra patria regiones afortunadas a las cuales parece que les cupo en suerte el dominio de la poesía”. Son as provincias meridionais as que polo seu clima e paisaxe parecen dotadas de “armoniosas palabras” e dunha poesía semellante a unha “riente diosa”. Fronte a estas, hai outras rexións “habitadas por razas más varoniles, en las cuales el hombre parece desdeñar instintivamente como indignas de él las frivolidades de la musa caprichosa, y quizás Galicia sea una de estas venturosas comarcas”.

Non é Murguía o único en remitirse ó modelo nórdico (Ossian, Walter Scott, Byron ou Chateaubriand serían dignos representantes desta literatura na que se daba a confusión entre fantasía e realidade e outros trazos propios do romanticismo máis exacerbado). Nos seus comezos, Vicetto intenta crear unha literatura galega (en castelán) que se adscribise ás literaturas románticas dos

países do norte, en función do prestixio de que gozaban; e o mesmo sostén Uxío Carré Aldao na súa *Literatura gallega* (1913). Actuaba a oposición romántica que enfrontaba o espírito meridional (pagán) ó nórdico (cristián), por unha banda, e por outra o auxe do celtismo, corrente dentro da cal se situaban estes autores “do norte”.

O predominio do sentimento na literatura galega e da imaxinación na castelá é, para Murguía, o trazo diferencial máis importante entre ambas: “La imaxinación predomina en la poesía castellana; aquí el sentimiento” (“Discurso preliminar”). Outras oposicións menores manifestadas na “Advertencia” son as diverxencias na métrica: “¡Estéril el país que encierra el germen de una escuela poética distinta de la que domina la península, y en donde hasta la combinación métrica popular, difiere de la castellana, tanto como el idioma!”, e a diferenciación baseada no tipo de “gracia” propia de cada literatura: “Hasta nuestra gracia difiere de la meridional, y lejos de ser fina, punzante, delicada, es pesada y plebeya, si se nos permite decirlo, pero franca, gracia galois, que estalla en grandes risas...”.

FUNCIONES DO POETA DE GALICIA:

Por último, refírese Murguía ás funcións que debería cumprir-lo poeta. Este estaría obrigado a comprometerse coa súa patria e defendela dos ataques contra ela dirixidos; axudar a crear unha nova Galicia e poñerse ó servizo do renacemento do seu pobo. Por iso afirma, na entrada correspondente a Cernadas y Castro, primeiro cura de Fruíme, que este actuaba levado polo amor patrio “el primero que debe animar todo corazón de poeta”, e que se entregou a “devolver los dichos y chanzonetas con que los extraños se burlaban de Galicia y sus naturales”, engadindo máis adiante: “... el poeta se debe enteramente a su patria y a su tiempo, máxime cuando su patria vive ultrajada y son los tiempos contrarios a la justicia”.

Todo o que acabamos de ver demostra a importante función que esta obra ía desempeñar no sistema da época. Como xa dixemos, a elaboración da historia literaria de Galicia forma parte dun proxecto global de rexeneración que afectaría ó país no seu conxunto, tal e como podemos comprobar no nº 765 de *El Miño* (14 de agosto de 1864), onde se dá conta, entre outras noticias, da obra

en proceso de edición *Diccionario de escritores gallegos* “que acaba de merecer el juicio mas lisonjero de la Academia de la Historia”. Reprodúcese, así mesmo, a carta dirixida por José López de la Vega ó director de *El Miño*, na que o remitente propón o nomeamento de Murguía como “cronista” das catro provincias galegas, para o cal argumenta que: “Murguía, se halla adornado de conocimientos especiales para estudios históricos e bio-bibliográficos: su gusto literario es muy exquisito, y se consagra con particular esmero, al desempeño de sus predilectas elucubraciones”. A continuación, o periódico publica a traducción dun artigo do xornal portugués *Instituto*, que trata do *Diccionario bio-bibliográfico* comezado a publicar no país veciño por Inocencio Francisco da Silva, por considerar que podía vir a apoia-lo *Diccionario de escritores gallegos* que estaba escribindo Murguía, da parte publicada do cal di que “abrazas curiosas noticias, entre ellas algunas de grande utilidad para la Historia de Galicia, bajo sus varios aspectos...” (...) “Galicia con él, va organizando muchos elementos de regeneración. Será su historia literaria, como otros constituirán la monumental y la histórica, avanzando así al templo de la inmortalidad”. Recóllese, así mesmo, neste número, o comunicado –publicado na *Gaceta de Madrid*– do director xeral de Instrucción Pública, Arquivos e Bibliotecas, declarando a relevancia da obra.